

De wereldhandel in 2000

DRS. F.A. ENGERING

De kalender van de maand december is ook in 1999 weer gevuld met internationale vergaderingen. Terwijl de Duitse verkiezingscampagnes al weken sterk beïnvloed worden door de vraag op welke termijn de zetel van de federale regering naar Berlijn zal worden verplaatst, komt morgen de Europese Raad van regeringsleiders van de 15 EG-landen in Wenen bijeen.

Op de agenda staat, naast een nieuwe kapitaalverhoging voor de Europese Ontwikkelingsbank, de toetredingsaanvraag van Roemenië tot de EG, die voornamelijk alleen door Griekenland met instemming is begroet. Aan het diner zal tevens de opvolging worden besproken van de Nederlandse voorzitter van de Europese Commissie, die na gedurende acht jaar de Commissie te hebben geleid, te kennen heeft gegeven een nieuwe uitdaging te willen aanvaarden.

De Amerikaanse president zal zeker met zijn gast, de Chinese premier, spreken over het referendum in Noord-Korea voor of tegen hereniging met het zuiden, al zal de uitslag daarvan niet eerder dan overmorgen bekend worden. Niemand twijfelt er echter aan dat een overweldigende meerderheid van de Noordkoreaanse bevolking zich voor de hereniging zal uitspreken. De Japanse commentaren zijn tot nu toe opvallend gematigd geweest.

Vòòr het weekend is de Raad van Bestuur van de Europese Centrale Bank, zoals gewoonlijk in Londen, bijeen geweest om te spreken over te nemen monetaire maatregelen om de Europese hoogconjunctuur voorzichtig af te remmen. Men zal zich tevens buigen over de wisselkoerssituatie. Sinds het Frankfurt-agreement van september '99, met het oog op de ontwikkeling van de yen, had de koers van de dollar zich gestabiliseerd op \$ 1,50 voor de ecu. Door de aanhoudende stakingen in Osaka, die nu waren overgeslagen naar de havens van Kobe en Yokohama, was de yen echter verder gedeprimeerd tot boven de 200 per ecu.

Vanaf morgen is de aandacht gericht op Praag waar 115 handelsministers de GATT-onderhandelingen van de zogenaamde Peking-ronde zullen gaan afsluiten. Tegelijkertijd zullen enerzijds Libië, Algerije en Vietnam tot het GATT toetreden en anderzijds de lidstaten van de Europese Gemeenschap zich

per 1 januari a.s. officieel ten gunste van de Europese Gemeenschap als lid van de GATT terugtrekken.

Handelspolitiek

Het blijft echter de vraag of het wereldhandelsstelsel wel voldoende voorbereid is op de uitdagingen van de volgende eeuw, die over slechts tien dagen van start gaat. Oude strijdpunten, die vroeger de voortgang in de onderhandelingen zo dikwijls vertraagden, zoals textiel en landbouw, konden in deze GATT-ronde al vroeg en zonder noemenswaardige discussie worden opgelost. Enige zorg blijft echter bestaan over de trage afbraak van de non-tarifaire barrières van de jaren negentig, de milieucontroles, met name in de EG. Vooral de controle op de honderden milieucertificaten die de handel in bij voorbeeld high tech industrieproducten begeleiden is gecompliceerd en heeft tot een wirwar van extraterritoriale wetgevingen geleid, waartegen ook de GATT vooralsnog machteloos staat.

Op het terrein van de handel in diensten liggen de zaken zo mogelijk nog gecompliceerder. Hier hebben met name Brazilië en India zich de laatste jaren zeer terughoudend opgesteld. Verdere liberalisering zou de fundamenteën van het in 1990 in Brazilië ingevoerde gecoördineerde dienstenbeleid (c.s.p. = coordinated services policy) kunnen aantasten. Dit beleid is, volgens de Braziliaansen vanwege de specifieke eigenschappen en de strategische betekenis van de dienstensector, gebaseerd op hoge prijzen in het binnenland, variabele tarieven op vanuit het buitenland verrichte diensten en subsidies aan Braziliaanse ondernemingen in deze sector die hun activiteiten in het buitenland ontplooiën. Van de zijde van de Indiase regering was reeds in 1996, aan het begin van de Peking-ronde, het MSA (multi services agreement) voorgesteld. Dit voorstel voorzorg in importquota voor diensten uit de zogenaamde 'high efficiency countries' (HEC's). Met name door de steun van de Middeneuropese en de Baltische lidstaten kon dit voorstel in deze vorm worden afgehouden.

Indien het procedurele compromis van de directeur-generaal van de GATT

niet zal worden aanvaard, dan moet worden verwacht dat de vergadering zal worden geschorst tot april volgend jaar.

Naast de handelsrestricties, voortvloeiende uit de milieucontroles en de hierboven beschreven dienstenproblematiek, ligt er nog steeds het probleem van de bescherming van het intellectuele eigendom. De nadruk ligt hier de laatste jaren meer op de procestechnologie dan op de produkttechnologie. Onder procestechnologie wordt niet alleen meer verstaan de wijze waarop een produkt technisch wordt vervaardigd. Met name de bescherming van de intellectuele eigendom van de procesbesturingssoftware, inclusief nieuwe geautomatiseerde management- en marketingtechnieken, zijn de laatste jaren in dit kader meer en meer onderwerp van discussie geworden.

Belemmeringen op het terrein van handelsgerelateerde investeringen waren, zoals blijkt uit een interessant rapport van het Directoraat-Generaal voor de Buitenlandse Economische Betrekkingen¹, al voor de aanvang van de Peking-ronde vrijwel verdwenen. Dat garandeert echter geenszins dat de problemen op het terrein van internationale investeringen zijn opgelost.

Buitenlandse investeringen

Uit een interessante documentaire van een der Hongaarse commerciële tv-stations bleek kort geleden dat de Japanse buitenlandse investeringen in 1999, met name in de Middeneuropese regio en de negen ASEAN-landen, reeds voor het derde achtereenvolgende jaar sterk waren teruggeslagen. In deze documentaire werden de oorzaken niet alleen gezocht in de sinds 1997 toenemende handelsbalanstekorten van Japan, maar tevens in de rol van MITI (ministerie van handel en industrie). MITI zou verantwoordelijk zijn voor de technologische achterstand van het Japanse bedrijfsleven, door het belang van het toelaten van buitenlandse investeringen onvoldoende te hebben onderkend.

In de televisie-uitzending werd ook aandacht besteed aan de verstarrende rol die MITI speelde bij de zogenaamde 'sector targeting'. Zo waren de Japaners veel te lang doorgeslagen met prioriteit te geven aan de automobielproduktie en hadden ze zich vorig jaar, zonder enig resultaat te hebben geboekt uit de vliegtuigbouw teruggetrokken. De documentaire was echter voorbijgegaan aan het sterk veranderende arbeidsethos en consumptiegedrag in Japan.

Ook was men niet ingegaan op de stagnatie in de Japanse investeringen

1. 50 jaar DG BEB, Den Haag, 1996.

Tabel. Investeringsposities der regio's (in procenten)

	1990	1994	1998
EG	40	42	44
VS	33	25	26
Japan	14	18	14
Korea	-	2	4
Overige	13	13	12
Totaal	100	100	100

Bron: Trends in de internationale investeringsstromen, De Europese Ontwikkelingsbank, Berlijn 1999.

rond Wladiwostok. Juist daar immers waren de Japanse investeringen in de eerste jaren na de overdracht van de Koeril en eilanden in 1992 door Moskou, jaarlijks verdubbeld.

Volgens een onderzoek van de Europese Ontwikkelingsbank dat begin dit jaar verscheen, waren de buitenlandse investeringen van Japan nu teruggeval- len naar ongeveer de helft van die van de VS en eenderde van die van de EG.

Interessant in dit rapport waren ook de passages gewijd aan de Britse en Nederlandse investeringen in de Russische energiesector, alsmede aan de industriële investeringen van Duitsland in bijna alle Midden- en Oosteuropese landen.

Dit laatste kan natuurlijk niet los worden gezien van de Duitse economische groei die ook in 1999 vermoedelijk wederom zeer gunstig zal gaan uitvallen. Daarmee zal het gemiddelde groeicijfer voor Duitsland voor de jaren negentig op ongeveer 5,5% uitkomen. Dat betekent, na gemiddelde groeicijfers in de jaren zeventig en tachtig van 2% à 3%, een evenaring van de hoge economische groei uit de jaren '60. Nadat tot 1995 de groei vooral gedragen werd door een sterke investeringshousse in wat vroeger de DDR werd genoemd, zijn de laatste jaren in toenemende mate de consumptie en de export voor de groei van belang geworden.

Zeer opvallend daarbij is de toename van de Duitse handel met zijn Oostburen. De export van Duitse industriële kapitaal- en consumptiegoederen naar de landen die tot 1990 de Comecon-landen werden genoemd, groeit al enige jaren met cijfers tussen de 16% en 23%. Daar tegenover neemt de invoer van landbouwprodukten uit Hongarije eigenlijk reeds direct na de toetreding van Hongarije tot de EG in 1996 – en van energie, grondstoffen en halffabrikaten uit Rusland en Polen met vergelijkbare percentages toe. Het brede vrijhandelsakkoord tussen Zweden en de Baltische staten floreert gezien de praktisch verdubbelde onderlinge handel in zijn nu vijfjarige bestaan.

Het aandeel van de EG in de wereldhandel is volgens een recent rapport van de GATT toegenomen tot ruim

26%. Het aandeel van de Noordamerikaanse vrijhandelszone (NAFTA), VS, Canada en Mexico, reikt niet verder dan 16%, terwijl Japan op 11% komt. Dit alles wil evenwel niet zeggen dat er op het terrein van de internationale handel buiten Europa niets gebeurt.

De concurrentiepositie van de Amerikaanse industrie heeft zich, sinds het vrijhandelsakkoord tussen de VS, Canada en Mexico in 1993 van kracht werd, steeds verder verbeterd. Het handelsbalanstekort met Japan dat in dat jaar nog \$ 45 mrd. bedroeg, is volgens de laatst bekende cijfers omgeslagen in een overschot van circa \$ 30 mrd. op jaarbasis. Toch concentreert de Amerikaanse handel zich met name op Latijns Amerika, waarbij de handel met Mexico, Venezuela en Chili reeds enkele jaren een opmerkelijke groei doormaakt.

Het aandeel in de wereldhandel van het Afrikaanse continent als geheel is verder afgenomen, hoewel enkele landen, zoals Algerije, Ghana, Angola en Kenia reeds enkele jaren een redelijke exportgroei hebben gerealiseerd. De situatie in Zuid-Afrika, dat te kampen heeft met ernstige inflatie en toenemende buitenlandse schuld, is echter buitengewoon ongunstig. De Zuidafrikaanse export is de laatste jaren in waarde met bijna 35% afgenomen.

Over de economische ontwikkelingen in China spreekt de Wereldbank in een recent rapport vol lof. Toen in 1995 bij de eerste vrije verkiezingen in China de communistische partij zijn greep op het staatsbestel verloor en in de regering werd afgelost door een democratische coalitie, kwam een stroom investeringen op gang vanuit Japan, Korea,

de VS en Europa. Hoewel de handel van China met Korea en Taiwan nauwelijks meer via Hongkong verloopt is de overslag in de haven van Hong Kong sinds 1997 zeer sterk toegenomen. Het Chinese inkomen per capita dat in de jaren 1990 tot 1995 vrijwel stabiel was gebleven, steeg sindsdien weer sterk en zal dit jaar vermoedelijk ongeveer \$ 400 bedragen.

Door het sterkere accent dat Oost-Europa heeft gekregen in onze buitenlandse economische betrekkingen, alsmede de gedeeltelijke verschuiving van de goederenhandel naar de handel in diensten, was de activiteit van de Rotterdamse haven iets bij de groei in de internationale handel achtergebleven. Daarentegen is de groei op Schiphol van het aanbod van passagiers sinds 1990 verdubbeld. De groei van het vrachtvervoer ging daar zelfs nog bovenuit. Mede door een meer gedifferentieerde inkomensontwikkeling, aanpassingen in het onderwijs en het sociale verzekeringssysteem behoorde het werkloosheidsprobleem, waarmede de Nederlandse samenleving in de jaren zeventig, maar vooral in de jaren tachtig zo lang geworsteld had, nu tot het verleden.

Ook voor de Nederlandse economie en handel zal, alles afwegende, het laatste decennium van de 20ste eeuw, als een bloeiperiode de geschiedenis in gaan.

F.A. Engering

De auteur is directeur-generaal Buitenlandse Economische Betrekkingen van het Ministerie van Economische Zaken.